

אבן מאטו הבונים

כאן יש סיפור. אחד מאותם סיפורים מימי השואה, שאין להם גבול וקץ.

מישפחתה של האורחת שלי גרה בלוב. באחד הימים ב־1942 הופיעה בפנת ביתם צעירה בלונדית, בעלת עיניים כחולות, שהיתה לבושה בכת־כפר טיפוסית. היא אמרה שהנאצים הרגו את הוריה, ושאלה אם היא יכולה להישאר אצל המישפחה. מכיוון שהבית היה גדול, והילדה בת השנתיים (האורחת שלי) היתה זקוקה למטפלת, קיבלו אותה בצוות.

כעבור כמה ימים הרגישה אִם־המישפחה שמשוה אינו כשורה. העוזרת החדשה פשוט לא דיברה כמו בורה מן הכפר. הפולנית שלה היתה טובה מדי, הבחורה היתה משכילה מדי.

"תראי," אמרה לה אִם, "אני יודעת שמשוה אינו בסדר. אם את רוצה לספר — בבקשה. אם לא — גם טוב. תחליטי בעצמך." באותם הימים היה מוטל עונש־מוות על כל מי שעזר ליהודים להימלט.

העוזרת נשברה וסיפרה שהיא יהודיה. אִם־המישפחה הרגיעה אותה: "לנו לא איכפת. הישארי אצלנו."

אבל זה לא היה כל־כך פשוט. השכנים היו סקרניים. בייחוד אחד מהם, טיפוס נאלח, שהתחיל לשאול שאלות. מה גם שהעוזרת יצאה מדי פעם, ונראתה כשהיא נפגשת עם גבר כעל חזות שמית כלשהי.

המישפחה לא היתה רתית, ועל כן הבת הקטנה לא נטבלה מעולם. וזה נתן לאם רעיון: היא הודיעה על טבילת הבת, אלכסנדרה, בטקס חגיגי. כל השכנים הוזמנו, ובמיוחד השכן הנאלח. העוזרת התכבדה בתפקיד הסנדקית — וכן נעלמו כל החשדות. האם תהיה יהודיה סנדקית של ילדה נוצרית בטקס טבילה? הרי זה לא יתכן!

הסנדקית ניצלה, ועדיין חיה עם המישפחה בלוב.

כל אנשי עזר

אחרי ההתנקשויות האחרונות בטולכרם ובג'נץ רואיין ח"כ בנימין ב'אליעזר. המסר שלו היה פשוט: עונש־מוות, הריסת בתים, גירושים־אחת־שתיים. פרימיטיב אמיתי.

כשליט הגדה המערבית, היה "פואד" בשעתו אתראי להי' דרדרות המצב, הנמשכת מאז. עכשיו הוא מוכיח שלא למד כלום ולא שכח כלום. להרוס, להרוס. לגרש — המסר הישן־נושן של כל שליט קולוניאלי כושל. הטימטום חוזר על עצמו, עד בוש.

עכשיו הוא יושב בכנסת. הוא מתאים לרמה הכללית. אך השאלה היא: איך הגיע לשם? והתשובה: עזר וייצמן בחר בו אישית.

וזה מעורר הרהור נוגה על עזר וייצמן. איש מצויין, נהדר, המשמיע מזה שמונה שנים את כל הדברים הנכונים. אבל עזר וייצמן הוא שמינה את רפאל איתן כרמטכ"ל. כיום אפשר רק לזכור בחלחלה שמיטב הנוער העברי היה נתון, לשכט ולחסד, בידי פרימיטיב קנאי זה, שרק במיקרוסקופ ניתן להבחין כינו ובין מאיר כהנא.

עזר וייצמן גם מינה את דני מט, חותנו של דניאל פינטו, לתפקיד האחראי לשטחים הכבושים. מט הוא — בלשון המעטה — לאומן קיצוני, אחד מתלמידיו של הדוקטור סטריינג'לאב. פואד, רפול, מט — מי שבחר באלה, אולי אינו מצטיין כל־כך בבחירת אנשים?

סוציאליזם בלי מזג

טדי קולק מתגאה בזה שאין במישרו מזג־אוויר. הוא משמש רוגמה לאחרים. בגללו, גם לסגניו אין מזג־אוויר. וגם לא לפקידים הבכירים. וכן הלאה.

גם סגן־שהאזר עדי אמוראי מתפאר בכך שאין לו מזג. מתוך סולידריות עם העניינים.

עם כל הכבוד, אני חושב שזוהי התפארות מטופשת. היא רק מעידה על כך שטדי עדיין חי בימים ההם, כאשר החלוצים חשבו שהמקרה החשמלי הוא בכתיבת מותרות שלא יכירן מקומן אצל אדם הגון.

בינתיים כבר למדנו בארץ שהמקרה החשמלי הוא מכשיר חיוני, גם לעני שבועניים. הוא הדין לגבי מזג־האוויר.

יבוא יום — ואני מקווה שהוא קרוב — כאשר יבינו גם האכסלרצ'ים המובהקים ביותר אצלנו שמזג־האוויר הוא מכשיר חיוני להעלאת פריון־העבודה וטיב־היצירה, בכתיבה־חרושת ובמישרד. חוסר המזג פוגע בעבודה, עולה בחיי־אדם בכבישים וממרר את חייו של מי שנשאר בחיים, אם אפשר לקרוא לזה חיים כחום של 35 מעלות.

מי שיכול להסתפק במאוורר — מוטב שיעשה זאת. המאוורר חוסך בחשמל, בהשוואה למזג. אך אם הדבר נעשה על חשבון העבודה — זה טיפשי. עיריית ירושלים אינה חוסכת כסף כשהיא מורידה את כושר־העבודה של ראשי־העירייה ופקידיה הבכירים, והמדינה כולה אינה חוסכת כסף כאשר היא גוזרת על פועלים ועובדי־מישרד לעבוד בחום בלתי־נסבל.

אני קנאי למזגנים. בשעתו תבעתי בכנסת, שוב ושוב, לחייב את כל הרכב הציבורי בהתקנת מזגנים. עכשיו זה מתגשם, בהדרגה ובאיחור. אני סבור שיש להשתמש במזגנים בכל מקום עבודה ובכל בית. אין בית בלי מקרר, ולא צריך להיות בית בלי מזגן.

תחת להתפאר בכך שהם מוותרים על מזגן, מפני שגם לעניים אין, מוטב לטדי קולק, לעדי אמוראי ולכל הסוציאליסטים האחרים, לראות להסרת כל המיסים מן המזגנים ולהורדת מחירם, כך שגם העניים יוכלו להרשות לעצמם מכשיר חיוני זה בהדרגה השנייה.

אני כותב שורות אלה ליד המזגן. בחוץ 33 מעלות.

זה 40 שנה לא הייתי חולה. אך אינני צוחק עוד מהיפוכונדרים. יתכן שרבים מהם מרגישים בגופם דברים ששום רופא אינו מסוגל עדיין לגלותם. מי, חוץ ממני, יכול להרגיש כאמת מה מתרחש בגופי?

אם ההיפוכונדרים רוצים לקיים כינוסים הומוריסטיים, אין עיני צרה בהם. שיינו. אולי זה לא יעזור להם, אבל זה בוודאי גם לא יזיק.

היכן הוא, ימח שמו?

למה, למה הם עושים לנו את זה? אחר הסרטים הגדולים של נעוריו היה סקארלט פִּימפרנל. ראיתי לפני 40 וכמה שנים. נדמה לי בקולנוע אסתר בת־לאביב. מאז אני יכול לדקלם בשנתי את החרוזים האנגליים: "יחפשוהו שם, / יחפשוהו פה — / הפרנקים יחפשוהו בעולם כולו / האם הוא ברקיע / האם הוא בשאול? / היכן הוא, ימח שמו, הפימפרנל הגדול?"

שם, / יחפשוהו פה — / הפרנקים יחפשוהו בעולם כולו / האם הוא ברקיע / האם הוא בשאול? / היכן הוא, ימח שמו, הפימפרנל הגדול?"

הפימפרנל האדום היה לסלי הווארד, אהוב נפשנו, האנגלי המושלם, הגיבור העדין, הג'נטלמן־בכל־עת, שהתגלה אחרי מותו כיהודי הונגרי. הוא נהרג במטוס שהופל על־ידי הנאצים, שסברו בטעות שווייטסון צ'רלס טס בו.

בסרט יצא הווארד, האציל הבריטי, להציל את האריסטוקרטים הצרפתיים מידי הגיליוטינה של הטרור המהפכני. מולו התייצב ריימון מאסי, הסוכן הצרפתי, נבל אמיתי בכל רמ"ח אבריו.

את הסרט עשו לפי סיפרה הקלאסי של גברת אצילה. אך למען האמת אהבתי עוד יותר את הסרט השני, אשר חיקה בגלוי את הראשון. היה זה הסרט פִּימפרנל סמית. הגיבור, שגם אותו גילם לסלי הווארד, היה הפעם פרופסור אנגלי, היוצא לגרמניה הנאצית כדי להציל את אצילי־הרוח ממחנות־הריכוז. ראיתי אותו לפחות חצי תריסר פעמים, ואני יכול לתאר כל סצנה בדיוקנות גמורה.

עכשיו הביאו לסלוויזיה שלנו מהדורה חדשה של הפימפרנל האדום. אין שום הבדל בינו ובין המהדורה הקודמת, וגם השחקנים אינם, כמדומני, רעים. אבל הרי זה חילול הקודש! זה כמו להסריט מחדש את חלף עם הרוח, כשפול ניומן משחק את רט באטלר במקום קלארק גיבל, ודאסטין הופמן את אשליי במקום — כן, לסלי הווארד.

אני מסתכל בסדרה (יש לי ברירה?), אך בעיני רוחי אני מחליף

ריימון מאסי ולסלי הווארד ב־פִּימפרנל האדום

את השחקנים החדשים בקורמיהם. לסלי הווארד מנצח שוב — לסלי האמין, המתוחכם, העדין, רב־החבולות, האידיאליסט, הגבר הסרממאצ'ו, האנטי־יתיה הגמורה של הנאצים, שהילכו אז אימים באירופה.

לא, הם לא יצליחו למחוק את זיכרו מליבנו!

הסנדקית

כתבת של הטלוויזיה הממלכתית הפולנית, השווה בארץ, באה לראיין אותי. היא בלונדית בחירה, עיניה כחולות, גון פניה צפוני, וכל חזותה מעידה עליה שהיא ממוצא סלאווי טהור. לכן התפלאתי במיקצת כאשר הזכירה בדרך אגב, שהסנדקית שלה יהודיה.

לפני שש שנים היו לי חילופי־תפקים עם אבא אבן. זה היה במהלך אחד הדיונים המדיניים בכנסת. אבא אבן היה שר־החוץ, והוא ביטא את הקו האנטי־ערבי של הממשלה.

ריברתי על הידידות ההיסטורית של הערבים והיהודים, והשוויתי את מצבם הטוב־יחסית של היהודים בארצות־ערב, במי שך 1300 שנים, לגורלם המר בארצות־הנצרות. העליתי על נס את תורה־הזהב, את הרמב"ם, את ההגנה המשותפת של הערבים והיהודים על ארץ־ישראל בעת פלישת הצלבנים הרצחניים.

בדיבריה־השובה טען אבן כי תיאור זה אינו תואם את האמת ההיסטורית, וכי מחוץ לכמה פרקים, מצבם של היהודים באר־צות האיסלאם היה רע.

אחרי הנאום שלחתי לו פתק, וצינתי כי דבריו סותרים את הדיעה האחירה של ההיסטוריונים הרציניים, כגון שלמה רוב גויטיץ, מהגדולים שבהם. שאלתי: האם כדאי לסלף את ההיס־טוריה, למען יתרון תעמולתי בניים?

אבן החזיר לי פתק, ובו נאמר כי כתב על הנושא הזה בהרחבה בסיפור עמי. אחרי כמה ימים הואיל בטובו לשלוח לי את הספר כשי.

לכן ציפיתי בסקרנות לסדרת־הטלוויזיה של אבא אבן על מורשת העם היהודי. השבוע נתן לי אבן את ההזדמנות לראות קטעים ממנה, ערב הקרנתה בטלוויזיה הישראלית.

לשימחתי גיליתי כי הסדרה שמה את הדגש על ההשתלבות ההדרית של שתי התרבויות, הערבית והיהודית, בתקופת הפריחה של שתיהן — לא רק בספרד של תור הזהב, אלא במרחב כולו. על רקע הצילומים המרהיבים, מסביר אבן בסדרה את ההשפעה העמוקה שהיתה לתרבות הערבית על התפתחות התרבות היהודית, ולהיפך. זהו פרק חינוכי מאוד, בייחוד מול פני הגל הגואה של הכורות הגיוענית במדינה.

הוא ממלא גם שליחות חינוכית שניה: מראה לספרדים שבקיר־בנו את גדולת התרבות היהודית־הספרדית כימי זוהרה. אחר הנוכחים בהקרנה שאל אותי: מה הטעם להציג לציבור הישראלי סדרה דוברת־אנגלית על ההיסטוריה היהודית — סדרה שהוכנה עבור מיליוני יהודים ולא־יהודים בחו"ל? מה היא יכולה להרש לישראל? שלמד בבית־ספר בירושל?

נדמה לי שיש בזה טעם, כי ראייה כוללת של תרבותנו הלאומית, בעזרת פרשנות מאוזנת, יכולה להשפיע לטובה על הדרור הצעיר, במחנה הדתי ובמחנה החילוני־כביכול. בית־הספר העניק לרבים מהם תמונה לאומית של "עם לברד שפכו". ואילו הסדרה כולה מציינת בצבעים מרהיבים תמונה הפוכה: תמונת התרבות היהודית המתפתחת על רקע שאר התרבויות בעולם, תוך קשר הרוק איתן: החל באמונה באלי־השכט, אחד מני רבים, ועד לאמונה באל אוניברסלי.

מובן שסדרה זו אינה מחדשת תפיסה היסטורית. אילו ערכתי אותה אני, היתה בוודאי נראית אחרת. אבל במיסגרת הנתונה עשה אבא אבן עבודה מצויינת. בכך הועיל יותר מאשר במליון תפקיד של שר־חוץ בממשלת־האחדות־הלאומית, שבה היה מטיף, מן הסתם, לדיעות שונות לגמרי על היחסים בין היהודים והערבים.

טוב שבזני הממשלה הזאת מאסו בו.

I TOLD YOU SO!

כאשר אני שומע את המילה היפוכונדריה, אני חושב על יעקב גל.

גל היה אחד מחבריה־מערכת הראשונים של העולם הזה. אחרי שקיבלתי לירי את השבועון. הוא היה בעלה של דינה אברך, המוסיקאית, ואת התוכנית הראשונה לשבועון שעמד לנגד עינינו שירטטנו על שולחן־המיטבח שלהם. אני זוכר שזה היה שולחן־עץ כבד, כסיגנון של איכרים אירופיים.

הוא היה עיתונאי מיוחד במינו. אצלנו עסק בשני שטחים: פלייליס ומוסיקה. את שניהם אהב. כשהיה נכנס למערכת, מיגבעת שמוטה על פרכתו ועניבתו פרוצה, נראה כמו בלש בסרט הוליוודי ישן.

חוץ מזה היה היפוכונדר. הוא דיבר על מחלותיו המרומות בלי הרף, וכולנו צחקנו. הימים היו ימי־הצנע, וגל השקיע את כל השכר שלו אצלנו (הוא עבד גם במעריב) בקניית נקניקים גדולים בשוק השחור. לקול צחוקנו, הסביר שבגל מחלותיו עליו לאכול הרבה.

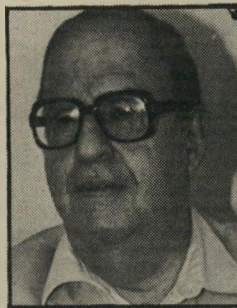
באחד הימים, בשבוי מסור גדול בנגב הפרוע (ראו), הגיעה אליי ידיעה מרהימה: יעקב גל נפטר באופן פיתאומי.

מאז אני צוחק עוד מהיפוכונדרים. (וזה, אגב, מילה יוונית, ופירושה: החלק הרך של הגוף, שמתחת לצלעות).

אבי המנוח טען במשך שנים שהוא לוקה באנגינה פקטוריס. הרפואים בדקוהו שוב ושוב וקבעו שליכו בסדר גמור. כשהתלונן על מיחושים באיזור הלב וטען שאלה הם כאבים אופייניים של אנגינה (זה שם זהו מילה יונית, ופירושה "חנק") התייחסנו לכך בהומור. עד שיום אחד לקה בהתקף־לב בשנתו ונפטר תוך דקות.

מוניקה, ידידתנו באנגליה, היתה מתלוננת על מחלות שונות. כאשר חייכנו, סיפרה לנו בהומור על היפוכונדר אנגלי שביקש להציע על קיבור מצבה, ועליה המילים: "אמרתי לכם!" מוניקה, ידידת־אמת שלא היו לי רכות כמוה בחי, נפטרה מסרטן, והיא עדיין צעירה.

אני ההיפך מהיפוכונדר. אני אופטימי מטיבעי, גם לגבי גופי.

אבן